

Любов ДРОФАНЬ

завідувач відділу ІПСМ,

канд. філол. наук, старш. наук. співроб.

ЗА МЕЖЕЮ РЕАЛЬНОСТІ РАЗОМ З АНДРІЄМ ГОВДОЮ ТА... ГОГОЛЕМ

«Спасибі Миколі Васильовичу, що у його творах так і випирають всілякі кумедні крамарі, бувалі запорожці, владні та пишнотілі селянки і, звичайно ж, вродливі дівчата й парубки. А для художника вдало знайдений колоритний персонаж — це вже вдала ілюстрація», — вважає художник-графік Андрій Говда, узявшись за вельми непросту справу — ілюструвати Гоголя, письменника, який і сам був наділений неабияким мистецьким хистом.

Говорячи про Гоголя, майже завжди виникає питання про його українськість. Але чи так уже й важливо знати, російський Гоголь письменник чи український? Досліджуючи це питання, чи не надто стаємо заангажовані в той чи той бік? Адже сумніву не піддаються твердження, що Гоголь є видатним і культовим для всіх часів і для всього світу. Бо надто сучасний і не трафаретний, бо надто їдкий, колючий, дотепний і не надається до банального трактування, бо надто актуальними лишаються ідеали, що їх сповідував письменник, бо невикоріненими лишаються темні схрони людської суті, бо роздвоєння душі часто веде до пекла, що в нас самих. Ми й досі йдемо до Гоголя, і на тій дорозі нас, таких втомлених обтяжливим подихом цивілізації, все ще дивують несподівані відкриття. Гоголь романтик і реаліст, глибоко релігійний і одержимий дияволом, містифікатор і пророк, філософ і сміхотворець. Багато що є речі взаємовиключні, і те, що наївно видається таким легким до сприймання і розкодування, насправді немислиме і, врешті, незбагненне. А можливо, його життя — це просто служіння? Де та відправна точка, яка допоможе нам хоч би наблизитися до розуміння Гоголя, а через нього і наших проблем? І кожен, хто береться осягнути Гоголя, може своє дослідження назвати «Мій Гоголь». І то справді буде найбільш правильним і доречним, бо в кожного Гоголь свій.

Свій Гоголь і в Андрія Говди. «Погляд художника, який стоїть перед вибором, завжди суб'єктивний, як і суб'єктивною є сама

ілюстрація, можливо навіть бездоганна щодо самого літературного твору. Якщо тема співзвучна твоїм настроям, завжди є сподівання, що вийдеш на той рівень, де кожен за характерними ознаками розпізнає персонажа», — стверджує художник. І кожен персонаж, який потрапив з його волі на папір, справді характерний, його не сплутаєш ні з ким іншим. Чи то пасічник Рудий Панько, чи то Тарас Бульба, чи то дід, чи то Левко, чи то інші парубки й дівчата. Але всіх їх об'єднує одне — вони є характерними саме українськими типами. Бо вибрав художник для ілюстрування «Вечори на хуторі біля Диканьки» та «Тарас Бульба», твори, що аж струмують Україною.

«Фонвізін, Грибоєдов, Гоголь — ось імена, з якими нерозривно пов'язане все найкраще і найбільш характерне, що представляється нам в нашій комедії до другої половини ХІХ сторіччя! Кожне з цих імен знаменує собою епоху в розвитку не тільки комедії російської, а й усієї взагалі російської літератури», — гадаю, що саме ця цитата з праці Андрія Лободи [1], в якій літературознавець однозначно зараховує письменника до сонму тільки російських класиків, викликала гостре заперечення у Євгена Сверстюка, який видаючи есеї «Гоголь і українська ніч» [2], зауважив в інтерв'ю про те, що Гоголь мислив Україною, хоча й писав російською. І це цілком нормально, — зазначив сучасний дослідник, — коли пишуть мовою імперії. І нагадав, що не були росіянами з походження зазначені вище класики російської літератури, а мали зовсім «чужородне» коріння: фон Візін — німецьке, Гжибовський-Грибоєдов — польське, граф Лерма-Лермонтов — шотландське. І в цьому шановний Євг. Сверстюк має цілковиту рацію, адже не є секретом, що російську культуру творили і творять багато національностей. Що ж до українців в російській культурі — то просто не злічити.

Повертаючись до «українськості» Гоголя, зазначимо, що на цьому питанні зламали списи не один десяток дослідників.

«Недавно вышло специальное исследование гельсинского профессора [И.Е.] Мандельштама: “О характере Гоголевского стиля”, — писала ще 1905 року історик і етнограф Олександра Єфименко (до речі, етнічна росіянка) [3, с. 343]. — Проф. Мандельштам тщательно изучил язык Гоголя, следуя приемам великих языковедов ХІХ века, в особенности Потемни, и пришел к таким выводам. Он утверждает, что “возбуждение мысли шло у Гоголя по колее родного, т.-е. малорусского языка”. Участие малорусского языка, малорусской национальной стихии, сообщает художественному

миросозерцанию Гоголя ту особую складку, которая выделяет его творческую индивидуальность».

І далі вона наголосила на тому, що Гоголь «бессознательно пользовался стихией малорусской речи всегда, когда ощущал подъем чувства, подъем художественного настроения. Писатель мысленно переводил слова и обороты с языка малорусского на общерусский... Но во многих случаях, думая на родном языке, Гоголь и не давал себе труда переводить, а оставлял малорусские обороты и выражения. Отсюда происходит тот своеобразный колорит языка, который заставил кого-то выразиться, что Гоголь писал не на русском, а на гоголевском языке» [3, с. 349].

Продовжуючи цю тему, наведемо ще кілька цитат. Так, Грушевський з деяким сумом зазначив про Гоголя: «Жаль, що він не був свідомим українцем в наших теперішнім розумінні, не писав українською. Але він був продуктом свого часу і своїх обставин» [4, с. 396]. А Павло Филипович у передмові до творів письменника під назвою «Українська стихія в творчості Гоголя» зауважує: «...українська історична тематика приваблювала Гоголя не тільки з естетичного боку, а й збуджувала в ньому цілу гаму складних і сильних емоцій, відповідала його мріям про вільне і прекрасне життя, допомагала змагатись з “пошлістю пошлої людини”» [4, с. 418]. Тему «Гоголь і Україна» не оминали багато вчених, як свого часу В. М. Перетц [5] та В. О. Розов [6]. Дмитро Донцов писав: «Подібно Шевченкові, лише в цій Україні, в її легендах, в історії, в її людях віднаходила заспокоєння його душа, спрагнена не тривіально-низького, але вічного якогось пориву, патосу, героїки» [7, с. 426]. Євг. Маланюк, ніби підсумовуючи, твердив: «...тільки справжній, отже національний, образ Гоголя відкріє нам т. зв. таємницю Гоголя, похмурий трагізм його життя й творчості...» [7, с. 436].

Та, зрештою, ділити Гоголя ми не будемо. Він належить усім, і водночас не належить нікому окремо.

Сьогодні в Україні, як і півтора століття тому Гоголь надихав багатьох митців. Серед українських художників-ілюстраторів назовемо хоч би М. Бутовича, М. Дерегуса, В. Мітченка, Г. Якутовича та С. Якутовича. Твори видатного письменника приваблюють художників багатомовною образною мовою, багатомовною і багатоаспектною, окремим світом із суцільними загадками, де буйство фантазії дає свободу до інтерпретації текстів такими ж багатими невербальними художніми засобами. Перевтілення, переродження, уподібнення, безодня, що притягує своєю магічною жагою смерті, вихор

Андрій Говда. Пасічник Рудий Панько

нестримного колообігу, коли як у калейдоскопі змінюються події, істоти, живе стає неживим і навпаки. І в цей магнетичний вихор втягуються дедалі більше героїв, він своєю незборимою силою втягує і нас, спочатку заворожуючи незвичністю, потім дедалі розпаливши в нас цікавість, затягує глибше й глибше, і вже назавжди ми опиняємося у гіпнотичному полі, з якого немає виходу. Так, з великої волі автора всеохопна порожняча дивним чином заповнюється іншими світами, населеними мішаниною із страхів, уявлень, звичних для нас предметів, але вже з незвичним використанням.

Бісівство, чортівня, диявольство, відьміство (і цей ряд потойбічних означень демонізму можна продовжити) мають у творах письменника особливе призначення, містифікуються і набувають ознак присутності іншого світу, що існує паралельно, час від часу врываючись у нашу реальність, вплутуючись у людські стосунки, накладаючи свої умови співжиття.

Розглядаючи кожен рисунок Андрія Говди, не перестаєш дивуватися насиченістю художніх деталей, які займають увесь простір аркуша. Пасічник Рудий Панько, літературний персонаж, який вводить нас у світ фантазій як самого Гоголя, так і художника, дивиться на нас з паперу, та так і чуєш його іронічне: «І шпурнув у світ якийсь пасічник! Слава тобі господи! Ще мало обскубли гусей на пера та перевели ганчір'я на папір! Ще мало народу, усякого звання й наброду, перекаляло пальці в чорнилі! Надав же чорт і пасічникові потягтися слідом за іншими! Справді, друкованого паперу розвелось стільки, що й не придумаєш швидко, що б таке загорнути в нього» [8]. А сидить він собі у солом'яному брилі та поважно так оповідає, непоквапно люлечку тютюном набиває, ось-ось дістане з кисету нову порцію тютюну та й заходитьсь знову оповідати: «У нас, мої люб'язні читачі, — не в гнів вам сказати (ви, може, й розсердитесь, що пасічник говорить з вами запросто, немов з якимось сватом своїм або кумом), — у нас, на хуторах, ведеться здавна...» А очі з хитринкою і водночас сповнені глибокої мудрості, ніби вивідують, а що ви за чоловік, чи ж сприймете все те, що він говорить. І мудра сова зі встромленою пір'їною, яку хоч зараз бери та й пиши нею, сидить позаду оповідача і так само дивиться незмигним оком. А навколо і все те, про що розповідає Рудий Панько: «А про сад і казати нічого: у Петербурзі вашому, певно, не знайдете такого. Зате вже, коли завітаєте в гості, то динь подамо таких, яких ви зроду, може, не їли; а меду, і забожуся, кращого не знайдете на хуторах. Подумайте собі, що, як внесеш щільник — запах піде по всій кімнаті, уявити собі не можна, який: чистий, як сльоза, або кришталь дорогий, що буває в сергах».

Отже, тут і яблука з власного саду і стільник, повний меду, який аж розливається пахучо, а в мисниках та чугунках страв різних. І невідь звідки тут на рисунку й рак біля стільника. Це він потрапив з іншої історії, про Сорочинський ярмарок, здогадуємося, бо там баби-перекупки сварячись «перекидалися лайкою і раками». Тож один такий рак і залетів на іншу ілюстрацію. Далі починається розповідь Панька про Сорочинський ярмарок. І ми вже слухаємо й не переслухаємо про «повне розкоші і солодкої знемоги малоросійське літо!» І вже на іншій ілюстрації мовби читаємо гоголівський текст далі: «Самотою збоку тягся стомленими волами віз, навалений мішками, прядивом, полотном та всякою хатньою поклажею, а за ним брів, у чистій полотняній сорочці і в забруднених полотняних шароварах, його хазяїн. Лінивою рукою обтирав він піт, що градом котився

Андрій Говда. Зачароване місце

з його смаглявого обличчя... Поряд з ним ішла прив'язана до воза кобила, сумирний вигляд якої свідчив про похилий вік її. Багато зустрічних, і особливо молодих парубків, брались за шапку, порівнявшись з нашим дядьком. Одначе не сиві вуси й не поважна хода його змушувала їх це робити; досить було звести очі трохи вгору, щоб побачити причину такої шанобливості: на возі сиділа гарненька дочка з круглим личком, з чорними бровами, що рівними дугами зводилися над ясними карими очима, з безжурно усміхненими рожевими устами, з зав'язаними на голові червоними і синіми стрічками ... Та ніхто з прохожих і проїжджих не знав, як важко їй було вблагати батька

З Андрій Говда. Сорочинський ярмарок

взяти її з собою, хоч той і душою радий був би зробити це раніш, якби не лиха мачуха, що навчилася тримати його в руках так само вправно, як він віжки своєї старої кобили.. Невгамовна жінка!.. Та ми й забули, що й вона тут сидить зверху на возі у пишній і шерстяній зеленій кофті, на якій, ніби на горностайовім хутрі, нашиті були хвостики червоного тільки кольору, в дорогій плахті, що рябіла, мов шахівниця, і в ситцьовім барвистім очіпку, що надавав якоїсь особливої поважності її червоному повному обличчю, по якому перебігало щось таке неприємне, таке дике, що кожний ту ж мить поспішав перевести збентежений погляд свій на веселеньке личко дочки».

Це вже інший твір із «Вечорів на хуторі біля Диканьки» — «Сорочинський ярмарок».

«Я віддав би все своє господарство, щоб поцілувати її. А он спереду й диявол сидить!» Регіт знявся з усіх боків; та вичепуреній жінці чоловіка, що повільно ступав поруч, не дуже сподобалось таке привітання: червоні щоки її стали аж огненні, і тріскотіння добірних слів посипалось, як дощ, на голову гуляки-парубка.

І ніби чуємо, як торохтять прокльони мачухи: «Ач, як лається!» сказав парубок, витріщивши на неї очі, нібито спантеличений таким сильним залпом несподіваних привітань: «і язик їй, столітній відьмі, не заболить вимовляти такі слова».

У авторському тексті владарює бісівське підсвідоме, яке скеровує людські вчинки і думки. Але й самим чортом можна управляти, і цим правом сповна користується Гоголь, та й герої, яким він віддав таку перевагу. Вакула осідлав, наприклад, чорта: хіба це не є укладання контракту? І художник Андрій Говда тонко вловлює цю характерну особливість гоголівського письма.

Диявольський світ нагло вривається в життя героїв, які стають причетними до діянь чортівні. Вони мовби стають співучасниками шаленої гри, де на кону поставлено життя або смерть, де відбувається битва між добром і злом. І він вчувається, наприклад, уже в лайці жінки із «Сорочинського ярмарку».

Усі зазначені тут нюанси гоголівського письма надзвичайно тонко підмітив Андрій Говда. Бо ж, наприклад, чорт у зображенні художника такий плюгавенький і дрібненький, але наполегливий і невідступний, жилавими ручками тягне до себе полотно. Але ж з іншого боку корова міцно утримує своїм копитом кінець полотна, не залишаючи злій силі жодних шансів. Йде своєрідне перетягування каната — хто кого. З одного боку бісівська істота — з іншого істота суто домашня, що тягне воза, на якому українські жінки, тобто все те, що уособлює звичне життя. Для художника, як він сам висловився: «Загальний настрій ілюстрацій має відтворювати настрій оповідання, отже слідом за автором співаєш свою ліричну або кумедну мелодію».

І от саме та «лірична або кумедна мелодія» в Андрія Говди особистісна і водночас легко впізнавана, бо художник тлумачить тексти Гоголя, які увібрали в себе увесь ментальний код України. Художники, з якими Гоголь спілкувався, збагатили, безперечно, його образну палітру, яку він уміло використовував в описах природи, зовнішності, побуту, характерів. Гадаю, що для сучасного

ілюстратора вкрай важливо відчуті саме цю систему образів Гоголя і зуміти відтворити її в специфічних засобах образотворчого мистецтва.

«Кожен художник чи ілюстратор, — роздумує Андрій Говда, — відчуваючи себе невід’ємною частиною цього ментального культурного пласту, повинен намагатись своїми ілюстраціями не підмінити, а доповнити літературні образи, спробувати своїми художньо-графічними засобами передати якісь нюанси характеру, які навіть важко описати словами чи, можливо, не варто наводити у тексті в силу стилістичної цілісності літературного твору. В якійсь мірі я згоден з Гоголем, що справжній діамант, а тим більше винятковий самородок, взагалі не потребує ніякої оправы. Але все, що створює одна людина, пройшовши перевірку часом, стає джерелом натхнення для багатьох інших людей, кому дійсно близька ця тема, як народні пісні чи потаємний ментальний візерунок-код народних вишиванок.»

В усі часи тема «письменник — ілюстратор» завжди набувала дискусійного спрямування. Це як внутрішній монолог двох митців, які для передачі свого стану або враження користуються різними художніми засобами. Словесна палітра перетікає у візуальну картину, виконану графічним олівцем, як своєрідне обрамлення, що надає твору мистецької довершеності. Звичайно, не є винятком, що таке мистецьке доповнення стає самостійним твором і відходить від тексту, позбавляючи його інтерпретації. Щось подібне відбувається із ілюстраціями Андрія Говди, які, сповнені суб’єктивною інтенцією, «вихлюпуються» за межі самого твору, але при цьому лишаючись у гоголівському смисловому полі.

«Ілюструвати Гоголя для мене — надзвичайне свято фантазії, словесних барв, — зізнається художник. — Ілюстрація, на мою думку, це окремих, хоча і підпорядкований тексту твір, зважаючи на сучасні тенденції в мистецтві, я тим більше змушений відмовлятись від певних класичних стереотипів і, гадаю, потрібно шукати якийсь компроміс для сильної образної виразності самої ілюстрації та для себе як художника. Те, що в тексті лишається “між рядками”, має з’явитися в загальному враженні від ілюстрації».

Як вдалося художникові на плоскій площині створити об’ємність фігур, насичену просторовість — це вже секрети авторської техніки. Здавалося, одна мистецьки виконана А. Говдою лінія — гостра чи заокруглена, повільна чи швидка, плавна чи рвучка — може робити справжні дива, вона змушує нас сприймати образ настроєво, експресивно, в усій повноті його характеру, у взаємозв’язках і емо-

Андрій Говда. Майська ніч, або Утоплена

ційних нашаруваннях. Його штрихи, плями додають певного колориту, об'ємності, фактурності, насичують світлотінь, контраст білого й чорного, маніпулюють світловими ефектами. Кожен рисунок відображає душевний стан художника, його позицію щодо письменника, його світовідчуття і навіть вдачу.

Хоча звідусіль лунають голоси про те, що книжкова графіка переживає глибокий занепад і грузне в натуралізмі, але ж натуралізм Гоголя — це досить умовне явище. Хоча б візьмімо ілюстрацію до твору «Майська ніч, або Утоплена», де поєднуються лаконічні лінії з м'якістю світла, що просто переливається на поверхні паперу.

Андрій Говда. Пропала грамота

Чіткі контури тіл не заважають відчуту всю глибину фактури, світлові і температурні відтінки, і мовби на дотик відчуваємо пружну поверхню шкіри молодих дівчат-красунь, що опинилися по той бік небуття і, підхоплені невидимим водним струмом, так і застигли на глибині у вихорі моторошного танцю. І все це в уяві Левка, який з жахом в очах спостерігає за буйством смерті. Динамічності надають не тільки плавні лінії, гра світла і темні розтушовки, а й вся композиційна цілісність рисунка.

Характерно для художника є композиційна насиченість зображеного, нагромадження деталей, коли використано весь простір по-

Андрій Говда. Страшна помста

верхні аркуша. Особливо це помітно на рисунку до твору «Пропала грамота». Відбувається зсув площини, нашарування різних предметів, змішування всіх планів. Кожна частинка поверхні несе певне смислове навантаження. Виразні рухи, жести. Дід, граючи з відьомським кодлом у дурня, замахнувся картою червовим тузом і от-от цвохне нею об стіл, завалений іншими картами, на які поклав стиснутий кулак сам чорт. Навколо центральних фігур — безліч символів іншої нечисті, які ніби обплели сам простір. У хаотичному нагромадженні тут і розірвані шматки матерій, замки, ключі, змії: до безкінечності можна розглядати кожен сантиметр рисунка, тлумачити,

розкодовувати приховане або бісівське несвідоме — як кому заманеться. Художник відкриває завісу і запрошує увійти в інший світ, дає поштовх читачеві до буйної уяви як тексту Гоголя, так і свого твору.

Увага до кожного елемента, наприклад, зброї просто вражає. В ілюстрації до «Тараса Бульби» звертають на себе увагу різноманітні військові обладунки, мечі, списи, перначі, — і все це військово спорядження від дотику проміння передає ефект блиску металу, що стане знову розпеченим у жаркій битві. Що це: саме таке трактування твору чи вибір самого художника?

«І те, й інше, — відповідає А. Говда. — Але зброя, якою воювали козаки, це окрема й особливо близька мені тема. Напевно, більша частина була трофейною, і вражає географія цих трофеїв: афгано-іранська, кавказька, турецька та татарська, угорська та польська зброя. Різними були також форма та орнаментальне оздоблення ефесів шабель, рукояття пістолів та мушкетів. І це ще раз свідчить про те, яку навалу доводилося стримувати нашому народу в ті історичні часи. Не забуваймо також, що за простим та аскетичним побутом козаків приховувалась довершеність культури самоврядування козацького війська, його дисципліни, воєнного спорядження. Все було чітко організоване і продумане до найменших дрібниць. Гудзик, наприклад, на козацькому жупані міг бути кулею, бо спеціально відливаввся такого ж калібру, як і куля. А, до речі, полковий козацький символ влади — бунчук — був запозичений у турків та татар, булава та пірнач — від поляків».

На цій ілюстрації особливо вражають мужні і суворі обличчя козаків. Семеро нескорених воїнів, таких різних і водночас таких однакових у своєму звитяжжі, які пліч-о-пліч стоять біля закутого в ланцюги Тараса Бульби і мовби допомагають йому вистояти. І ця мовчазна підтримка, а ще самозаглиблена молитва жінки створюють особливу урочистість смерті і розуміння того, що цей народ незнищений. Усі постаті в цій композиції осяяні світлом, яке зверху ллється на них з небес і яке марно хоче закрити своїми хижацькими крильми чи то орел чи то крук, роззявивши пащу. Але у ненавистницькій своїй подобі він такий жалюгідний, та й крило його ось-ось буде спалене вищим світлом.

На всіх ілюстраціях зображено різноманітні карафи, кухлі, тарілі, горщики, полумиски, і круторогі воли, що, розпряжені, ремигають собі спокійнесенько в затінку, і різні герої в домотканних сорочках, з вишивкою і різним гаптуванням, і черевички для Окса-

Андрій Говда. Тарас Бульба

ни, і вареники, що заскакують до рота, з якого тече слина, і хати, і млини, і діди в танку, і народний вертеп, і вози й мажі — такі етнографізми створюють колоритний загальний образ, ім'я якому — Україна.

«Гоголь для мене, перш за все, яскравий приклад письменника, якому вдалося поєднати літературний опис явищ самотньої української культури з декларацією самодостатньої національної ідеї без «націоналізму», — зізнається художник. — Мало хто з українських авторів так лірично і правдиво описав життя та побут українського народу XV–XVII ст., маю на увазі ранні твори «Вечори

Андрій Говда. Ніч проти Різдва

на хуторі біля Диканьки” та “Миргород”. З самого дитинства мене вражала уява автора: з детальною точністю, наче живі, проходили перед очима описи жаркого українського літа, запиленої чумацької дороги, дзеркальний плес ставків, стомлені сонцем селяни, їх суворі засмагли обличчя».

І всі свої спогади дитинства, все те, що полонило колись уяву, Андрій Говда успішно втілює у своїх роботах. Для нього ілюстрація надто важливе завдання, тож він стверджує:

«В сучасному світі мова йде не про підміну ілюстраціями літературного твору, а про підміну культури взагалі. Саме через це мені хочеться привернути увагу до всього українського, народного, самобутнього. Звичайно, тут є велика частка відповідальності художника перед класиком, перед собою та читачем».

Мета художника — не огляд творів Гоголя. Із такою суворістю відповідальністю він запропонував свій зміст, і кожен знайде в ньому те, що співзвучне йому самому.

1. Йдеться про статтю А. Лободи «Комедии Гоголя в связи с развитием русской комедии и другими его произведениями», надруковану в «Чтении в Историческом обществе Нестора Летописца» (К., 1902, кн. XVI, вип. 1/2).
2. *Сверстюк Є.* Гоголь і українська ніч: Есеї. — К., 2013.
3. *Ефименко А.* Украинский элемент в творчестве Гоголя // *Ефименко А.* Южная Русь: Очерки, исследования и заметки. — СПб., 1905. — Т. II.
4. Див.: *Грушевський М.* Виступ на ювілейному вечорі Гоголя // Гоголь & Гоголь. — К., 2009.
5. Див.: *Перетц В. М.* Гоголь и малорусская литературная традиция // *Н. В. Гоголь: Речи, посвященные его памяти...* — СПб., 1902.
6. Див.: *Розов В. А.* Традиционные типы малорусского театра XVII–XVIII вв. и юношеские повести Н. В. Гоголя. — К., 1911.
7. *Донцов Д.* Правда козацька у М. Гоголя // Гоголь & Гоголь.
8. Переклад А. Хуторяна.

Анотация. Серед сучасних ілюстраторів творів Гоголя вирізняється Андрій Говда, який пропонує власне перепрочитання видатного класика. Олівець і папір — це найголовніші інструменти графіки, які дають змогу художникові лаконічно і водночас виразно виявити найдрібніші деталі, які творять загальне тло неповторного гоголівського письма, пройнятого колоритним духом українства.

Ключові слова: олівець, папір, ілюстрація, смислове навантаження, самотність.

Аннотация. Среди современных иллюстраторов произведений Гоголя выделяется Андрей Говда, который предлагает собственное перепрочитание выдающегося классика. Карандаш и бумага — вот главные инструменты графики, позволяющие художнику лаконично и вместе с тем отчетливо выявить мельчайшие детали, создающие общий фон неповторимого гоголевского письма, пронизанного колоритным духом украинства.

Ключевые слова: карандаш, бумага, иллюстрация, смысловая нагрузка, самобытность.

Summary. Andriy Govda possesses a special place among the contemporary illustrators of Gogol works. He proposes his own interpretation of the great classic. Pen and paper are the main instruments of the graphics; they enable to find the simple and characteristic details which become a ground of the unique Gogol writings, full of unforgettable Ukrainian spirit.

Keywords: pen, paper, illustration, sense, uniqueness.